

САНА ОЛОХ

ХАБЫАТ
1931 СЫЛ АЛТЫННЫ
15 КҮНҮТТЭН ТАХСАР

№ 14 (7243) • 1992 жыл. Олуныу 1 күнэ. Суббота • Санаата 8 харчы

★ Сессия бара турдакына ★

ДЕПУТАТЫ КЫТТА ТЕЛЕФОНУНАН...

Биллэрин курдук, тохсуньу 28 күнүгэр Саха Республиканын Верховнай Советын учурааттаах сессията үлэтин саалайта. Парламент ханнык боппуроктары көрүүхтөөнүн туһунан иитиннэрин республика хайыаттарыгар бачааттаны. Сорадаа парламент федеративнай дуогабар бырайыагы дүүллэстэ, Билигин Саха Республикатын народнай депутата А. А. Захаров кытта телефонунан сибээстөөн ити туһунан кылгастык көсөһүрүтүр көрдөстүбүт.

—Хайдах да диабеттирин ичин билигин сувереннай республикабыт Россия састаабыгар киирар кылааннара Российскай Федерацияны кытта дуогабарга олохуран эрэ ымыллыахтаах... диэтэ киин. —Билигин арнас докумуоннар оҥоһуллаллар, Р. Н. Хасбудаев кэлэ сыл.

дьыбыт кэмгэр албах көпсөтин барда. Манча аҥар-дас баайы-дуолу тымырсы боппуроһа турар буолбатах. Политическай структураны государство таһымгар эппиэттир сыһа тэриһин билигин олус улахан суолталаах.

Федеративнай дуогабар бырайыагы дүүллэстибит. Бу олус улахан, араас эйгэни хабар докумуон. Аҥардас «Экономическай собулэһин» диир раздели. 17 ыстатыйа баар. Манча республика территориятыгар государственнай бас билигин тымырсы туһунан уураах бырайыага бэлэмнэмин. Ону дүүллэстибит. Оҥо бас билин үс көрүнгэ араа-распын аҥардас састаа-рылан төрүттөлөр уонна предприниматель кэһиниһек. Төрө оҥоһуллубут. Холбо-бур, Российскай Федерация бас билиһиттэр бэ-

риллихтээх. Саха Республикатын бас билиһиттэр хаалыахтаах төрүттөлөр уонна предприниматель ваттара суолталаах туспа кидлэриллибиттэр. Ону тэҥэ уолсай бас билиһинэ хаалыахтаахтар диир туспа көрдөрүллэлэр. Бу сүрдээх улахан испийһэк.

Уолсайынан, дуогабар бырайыагы Россия парламенты Р. Н. Хасбудаевы кытта кэлэ сымдыы-быт чилиһинэ бэйэлэрин этиһилэрин эмнэ оҥорбуттар. Оҥо ханнык эрэ таһымга икки өртүттөн сөҥүүбү баар курдук. Российскай Федерацияны кытта дуогабары түһэрсингэ Саха Республиканын Президентэ М. Е. Николаев салаааччылаах комиссия таллыбыт. Манча К. Е. Иванов, В. М. Власов, А. Д. Петранов, В. Н. Прокопьев, В. П. Шамин уонна А. С. Матвеев киллэриллиһилэр. Комиссия бу састаабынан олуньу 7—8 күнүрүтүр Москвага көтүөхтээх.

БААҤЫНАЛАР КУУТЭЛЛЭР

тынан, «Бахсы» уонна «Чурапчы» совхозтарга суогуу тээтэ.

БааҤыналарга баара-суога 1350 тонна ноһуом таһылына. Итинтэн «Мындааҥай» совхоз прэстэ 1100 тонна.

Кыһынтыгы дьаһаллар бытааннара бэлэм суотун Эрэнэҥ Эрнестин аа-дугуттан. Үгүс сирдэргэ үлэ-

лихтээх трактордар санаа өрөмүөннэһэ сатыыллара, саппаас чаас суога туһу-лук туттуллар. Оттон «Смарида» сайын оҥо-һун» диир обүгэлэрибүт үтүө сүбэлэргэ бу да сы-рыһа уруок буолбата.

«СО» корр.

ЗОЛОТИНКАНАН, НУОТАРАНАН

«Мугудай» совхоз бы-лыгы кыстыкка 1004 тон-на оту уонна концентро-ланнай аһылыгы тиһэр сорукаабыттан бу күн-нэргэ 336 тоннатын арал-ла.

Сүрүннээн от тизэллэр. Ол курдук, Золотинка-тан 16, Хатастан 20, Ма-нча-Ханаластан 72, Ор-донииндревскайтан 126 уонна Нуотараттан 102 тоннаны аҕалына. Тастан көмө суогуу кэриэтэ. Оҥо бу ыктарымылаах үлэ ыарым совхоз авто-парката уонна отделени-лар сүгүллэр.

Аны да 530 тонна от кэллэринэ эрэ совхоз сү-лүттүн сым таһаарар ту-руктаах. Көпсөһүлэр өссө да иһиллэрингэр. Бу кэлин бэйэлэринэн баран харда-

Золотинкаттан эбим 100 тонна от кэ-лихтээхтэ куутуллар. Оҥ-төхтөн 200 тоннаны ылар буоллулар. Өссө Нуотара-тан 230-ча тонна тизэ-лүүтэ. Комбинорм Золо-тинкаттан тизилихтээх. Ол 250 тонна тымыллы-баһаа турар.

Көстөрүн курдук, ык-тары олус улахан, дьо-дус совхоз кыадаар иһэн, кээһиннээх. Нуотара эгэр трактордары ыстан тыһа таһаарымыһа иһин, авто-машиналар чогуу тизиигэ эмнэ тардылытаныаллар. Хаһааыстыба оройуон саалтатыттан, чуолан, тыһа хаһааыстыбатын у-рарданыттан эбим ан-томашиналарынан көмө-дөһөргө иһитэ күн бү-гүнгө диир тардылар.

Р. СОФРОНОВА.

Сүөһү кыстыга

Тымныы оҕуһун ыарахан бурбалдыта

«Чурапчы» совхоз Армылаахтааҥы отделе-ниета 741 ыһах сүөһүнү үс хотонунан, 495 сыл-гыны икки сиринэн кыс-татар. Совхоз атын отде-ленияларыгар курдук, кыстык кыһарбаныттан манча да куоптатахтар.

От аһылык өрдүк кы-рымычкы курдук. Миэ-тэҥэ олуньуну эрэ сирэ-халты түмүктүүр өттөөх-төр. Фермалар кыһыла-рыгар иһин үс конука сиртэн эрэр бэрт аһыах от көстөр. Мөлтөх ха-аһыстыбалаах өрүс сиртөн

«А» да былдаһыктаах, күндү Күһүгэ сүөһү ба-һагар биирдэ ууруллар. Төрөөбүт ыһахтарга эрэ иккинэ барыллар.

Нерюнгряттан 81 тонна от кэлбит. Аны 180 тон-наны тастан булуһахта-рына сыл тахсааллар. Сов-хоз бу кэлин Нерюнгрят-тан 400 тоннаны эбим ыһахтарга көпсөһүт. Итин-тэн бу отделениета 140 тоннатын биһэргэ бы-һаарбыт. Эрэллэрэ ол-Онтуналара да—кэллэри-нэ. Аны тохсуньууттан тизээр-таһар үлэлэр рас-ценжалара бунатын ыа-раата. Автокомбинат биир-кырыһыһа 15 тыһ. солк.

дубанка турар. Сылгыһар туруутара күн-түүн мөл-төөн иһэр. Хайыһыһа 45 бэ кулуһаабыт.

Ыһах төрөөн эрэр. Рек-тальнай көрүүһүн, 72 бырыһыаннара уулаах. Төрөлкөй төрүүбү ыһахтарга сүөһүлэр үтүгэй отунан хааччылыахтаах-тара, сэрэһиллэрин кур-дук, кыаллыбат. Эбим аһылык да, комбинорм, бурдук кэмчитинэн, оннук дэлэйэ суох. Быста-быста салданар. Убаҕас көөн-нөрөөлөрүн элбэтэ са-таан эбим ууну-хаары булуһун сүөһүлэргэ ол-хаһтараллар.

Армылаахха билигин күннэ 1,5 центнертэн эрэ өрдүк үтү ыһаалар. Ыан-ныкыһыттар түөртүү-бизе-тин ыһахтарга ытар. Олус-эрдэ уоллары элбэтэ суох. Сүөһү көһүүһүн өлүүтэ таһаарыллыбатах. Манча ферма дьомо кы-һаһан-мүһөһүн үлэһил-лэрэ бэлнэ.

Уолсайынан, көмө, са-лалта эбим дэбигиһе тий-бэт кырыһы отделениета буолан эбитэ дуу, ары-лаахтар бэйэлэрин эрэ күүстэригэр эрэнэр кур-дуктар. Ол эрээри, бэйэ-кырыһыһа 15 тыһ. солк.

совхоз структурата улары-тыһыһыһа эрэ. Отун сымнаата буолуһаһа күн-түүн билиһинэһэ турар. Ол төһөөн охсон та-һаарыһа билиһит эрээри, ылаалтарыгар эрэ тийиһил-лэр. Хаалбыт 40 тонна отторун Нам оройуонун хаһааһыһа ылааларыттан атыһаһаары көпсөһүһэл-лэр.

Кыһалыаһа кыһары-һаар курдук, сылгы аҥарын кэриэтэ аһылыкка киирэн турар. Хайыһы суох. От, бурдук эрэ быһыһыһа ту-руктаах. Нагорнайтан 46 тонна комбинорм, 32 тонна фураж кэлэрин эрэнэллэр. Оҥо күн бүгүн сылгыга аһаһа аһылык ханнык да көрүгэ угул-

Отделение үтү, эти

государствэ-де туттарыһа контрактация дуогабар-түһэрсэн оморор. Госу-дарствэго 266 үтү, 70 тонна эти тарар былааннаах. ураты тугу ордорун бэйэтэ батаран, атыһа-дохуоттаныахтаах. Оттон ону ситиһи кыстык ый-дарыһааһы үлэттэн, тө-рөһинтэн улахан тутулун-таах. Кыстык бу ыһахан бурбалдыһыттан хайа кыалларынан сүтүгэ суох төлөрүүү, кырыһы да, элбэһи быһаарыһа. Дьэ, ол кыаллыа дуо?

С. СМЕРНИКОВА.

Фермаларга ыһахтар төрөөһүнэ садаланна. Сана төрүүбү хара маннайыттан энчирэһиһэ иһтэр туһугар кыһаһан. Мүһө-һүн үлэлээһинтэн кэлэр сымларга тыһа хаһааһыһыһаһын оҥорон таһаарар кыада түстэһиһэ.

Изабелла Игнатевна Килэһки аренднай предприниметтар 3-с сылын манньыкыһыттыр. Бу күһүгэ ыһахтарга төрөөн, сий-һэһэн түбүк-таһын үөһүгэр сымлар.

Сийиһтарга: И. Игнатевна; 37, үтү илдьиттэ—сыл сана то-руөхтэргэ.

Т. Кардашевская фотота.

Биирдии дьон интэриэһинэн салайтарымыахха

Норуот маассатын ба-
һыйар өртүн атааастаабыт.
Дьах батталлаах, кыһал-
балаах олоххо умса ач-
чык киллэрэри да көрөй.
Бөккө турар, байарга суу-
дабааччылар бабаларын
хоту нуучча сирэ—Рос-
сия эбэ хотун—социа-
лизм дьардыаматын үрө-
һэ-үрөһэ капитализм
тутуу суолунан өрүһүс-
түтүү бара сатылар. Ону
кытта биригэ киһи бьес-
тыспат соркутунан буол-
бут уонна ханна да туо-
руур кыада суох буолбут
Сахабыт сирэ социализм
акылланын эмнэ үрөйсэр
дыһаралана.

Неледуннааһыннаах ка-
питалистическай туту-
лу экономикаһык төрдө—
пронизааство средствона-
рыгар чааһынай бас би-
лин. Киһи баһылаабатын,
капитализм акылаа-
та ууруллубат. Уларымта
тутуу кылаабынай «архи-
текторианан» ааттаммыт.
Социализм сарана ол туту-
лу хайдаан академик
буолбут, ССКП НК Сек-
ретарыгар тийэ үүнэ
сыдыбыт, билгини ка-
питализмга барар суол-
бутун сырдатар баар суох
идеологият А. Яковлев
эбэр эбэх демократиза-
цын (депертизация, десо-
ветизация, дендеологиза-
ция, деполитизация уо.
т.д.) олоххо киллэрэбит
бына эрэ кыаллар кыах-
таах. Ол итин дойду са-
латата приватизация про-
дөһөн түргөтөтөргө бары
дьаһаллары ылар.

Дьэ онон бүдүгү
олохтот тирээн турар
бөлүрүһүнэн прива-
тизация буолла. Ити аата
государственный, обще-
ственный бас билгини үл-
дөтөн, чааһынай бас би-
линни турутуруохтаах-
пыт. Очирбуна эрэ дьон-
нор баайдары дуолларын
хататар туһугар бабалары
харыстаамакка үл-
дөһөтө үһү. Туох хан-
чык иннинэ, нөһүөтүс-
түк үлөһөн государство
сүйө мөһүнүгэр өлөрбүт
совхозтарбыт баайдары-
дуолдарын чааһынай бас
билгинэ кубулуута, үлөс-
тө өксөрбүт наада дьон
ыла. Сорохтор үрө-
нөрөөлөр, үлдөстөр
чэбдэлэр, сорохтор

марьардатылар, дьула-
һаллар, саарбахтыылар,
бу ааспыт ыйдарга
совхозтар, оройуон сала-
йааччыларынан, специа-
листарынан приватизация
бөлүрүһө балаача үрө-
түлүнэ быһылаах. Ула-
һаттар даһаны активнай-
дык кыттар курдуктар.
Мунуахтарга, араас түм-
сүүлэргэ, бөһөтүнэн үгүс
этиндэр минераллар, сы-
мыа сурах буолабылар,
сорох оройуоннарга,
холобур, Сунтаарга,
Ньурбага, Аммага сов-
хозтар уруккулларынан
олорон эрэгэ, сорохторо
колхозтары тэрийэргэ дьу-
луһар эбиттэр. Оттон би-
һиэхэ Карл Маркс ааты-
нан, «Чурапчы» совхоза-
тар үлдөстүннэ ытыа ох-
соро быһаарынылар,
сорох хаһаайыстыбаларга
ити бөлүрүс салгы
дыуулаһыллар.

Республика тыатын ха-
һаайыстыбатыгар прива-
тизация ытыылара чуол-
кай. Ол эрэри «Саха
сирэ», «Кылым», «Сага
олох» хаһыаттартан көр-
дөхкө, үгүстөр өйдөөхтүк,
төйдөөхтүк дьаһанарга,
нэһилиэнньэ олоһор-дьа-
һагар улахан охсуута
суох ытыарга ытырал-
лар. Биридүүлээн баһы-
най хаһаайыстыбалары
сэргэ аһы-үөлү өгөһөн
таһаарар араас фирме-
ри, коллективнай тэ-
һэһэһэллэри, предприя-
тиелэри, колхозтары тэ-
рийэргэ эгэллэр. Итин
саамай сөһтөөх дин са-
ныбын. Колхознай туту-
лу холуһары үгүнээ-
бит кэмгэр колхозтары
көмүскүүр эбэх сурун-
тар бөһөтүннэлэр.
Олоргон өрдүн И. П. Око-
нешников (Хочуон), С. Н.
Ноговицын, В. С. Лыт-
кин уо. д. а. ыстатыыла-
рын сөбүлүү аахтым. Хо-
лобур, С. Н. Ноговицын
«Ытык хаалбыт саймык-
тарым» дьон төбөдөөх
ыстатыыатыгар урунку
көмүскүтөөр өксөтөрүн,
көмөлүлөрүн, үөрүүдө-
рин суруйбута хайдах-
таах нурдук кырдыктаа-
һый. Оттон В. С. Лыткин
колхозтары сагалыы
1955 ылыаагы нэһилиэ-
ринэ (билгини баһы-
лиэктэринэн кэриэс) те-
рийэргэ этигини толору
өйүүбүт.

Сорохтор совхозтунан
хааларга өтөллөр. Ити
бөһөтүн албынныыга
төһөнөх. Государство но-
чөһөтүсхүк үлэллэр сов-
хозтары уһуннук олоһу-
бата чакчы. Быһаччы дьа-
һалынан даһаны ыстарыа-
ра. Онон баһынай хаһа-
йыстыбалары сэргэ чи-
линиһини сүрүн өртө
чааһынай хаһаайыстыба,
лаах колхозтары нэһи-
лиэктэринэн эбэтэр нэһи-
лиэнньэлээх пуунтарынан
тэрийэр өрдүн буолуох
эбэ. «Колхоз» дьон ааты-
сөбүлүүбүт буоллаха,
аһынык ассоциация, аг-
рофирма, агропредприя-
тиэ даһаны дьон аа-
тыахха сөл.

Курааһы сирдээх уот-
таах бийиги оройуонмут
дьонно олус быстарыартан
сэрэһэригэр наада. Самаан
көрүк, хас уон сыл ба-
һыттан үһүгэр эрэ бөһө
сиритэр уотутар өттүүр.
Бутун, ону таһынан сов-
хозтунан олорон кыайбатах
аһыһабытын, бүтөйдө-
һөһүннэ, нүөлсүтүүбү-
түн тус-туһунан бытары-
һан баран үйүрү-хамыры
тутар кыахтаныахпыт
дуо? Саарбахтыбын.
Аһы сирин сүрүн баһы-
дуолу үлдөһүн мөһкүр-
дөөх, күнүүлаһыллээх
буолара чакчы. Урут оҕу-
галарбыт сирин олус уус-
түтүк, мыйдыкы үл-
дөһөн өлөрүтүтүрүтү-
буһан ыстатыт. Быдыр
Тааттадан уонна эмнэ да
Аһа өрүс эгэрдээн сирин
өйдөөхтүк үлдөһөн оло-
буттар эбит. Билигин он-
нук дьаһанарбыт, бука-
һылааһа суоҕа. Очирбу-
на сут ыыллар түбүлээ
тэһэһинэ биридүүлээн
баһынай хаһаайыстыба-
лар Бүдүүнэн, Кэбэйи-
нэн, Намынан талаһынан
оттоон-мастаан сүбүлэ-
рин иһтөллөрө саарбах
буолуо суоҕа дуо?

Онон нэһилиэнньэ ин-
ники дьылжата быһаарыл-
лар кэмгэр, биридүүлээн
дьон интэриэһинэн са-
лайтарбакка, оройуон ба-
ры олохтоохторо тэн со-
һус балаһыанньалаах бу-
лууларын көрөр өрдүн,
приватизация бөлүрү-
һүн өйдөөхтүк-төйдөөхтүк
быһаарыахха.

И. НЕУСТРОЕВ,
үлэ ветерана.

Тутууга, оттукка маһы
туһаныытын аһыны-
нан солбуйар аччатар ту-
һунан маһы көһөтөбүт.
Ол эрэри сыл ахсын, ач-
чатарбыт өһүгэр, өссө
элбэһин иһэр нурдунуот.
Совхозтар, тэрийтэлэр сыл
ахсын 2 тыһ. гектар иһн-
нээх сиргэ 140—170 тыһ.
куб. м маһы көрдөллөр.
Аһы биир итиччэн чаа-
һынай ыаһлар туһаналла-
рын эбэн нөһүөннэ.

Делиналары туһаны-
быт, ыраастааһынныт ту-
руга быстар муһаран. Ма-
һы көрдүбүт тэрийтэлэр-
тэн, биридүүлээн дьонно-
тон саас ахсын делинала-
ры көрдөбүлгэ эппиэттир-
гына ыраастыылларын ир-
дир курдунуот. Ол эрэ-
ри үрдүнэн-аһынан му-
тугун эрэ хомуйан чөмөх-
төбүтэ буолаллар. Тинт
төбөтө уонна төрдө таах
сытан хаалар.

Оттон сытар сытынах-
тарга, урут көрдүлүбүт
чөһөчөктөргө кыһаллан да
көрбөттөр. Кинилэр охтор-
ботохторо, сингэрбөтөхтэ-
рэ да сытынахтааһын кур-
дук өйүнөн-санаанан са-
лайтараллар. Онон көрдүн
кэмниттэн ойуур чөлүгэр
түһүүтүгэр сөһтөөх усу-
луобуйаны тарыйбыппыт.
Билигин модун техника
маһы трелекалыырга,
тэрийэргэ эдэр ойууру хан-
чык даһаны тутуукуута
суох үлүтү төһөсөр. Онон
ойуурдарбытын чөлө-
рүгэр түһүүлэрин сарбы-
лабыт.

Маһы көрдүн уонна ту-
һаныы туһунан сорох ба-
һы сааһаларбын атаста-
һаахпын баһарабын.

Бастаһытынан, маһы
көрдүннэ сөһиннэ уонна
кулун тутар ыйдарга ы-
тыахха наада. Ити кэмте
тыһыны буолан тинт му-
туктара итиннэ кылаан
төбөтө үлүтү түһүннэр
мыйдан хаалаллар аһы
сөбүһтөөһүннэ ордурут
мутунтара тоһута тардыл-
лаллар. Ол кэлин бөһөһө
түргөннөк сытыһарыгар,
сирин кытта сир буолары-
гар уонна саас ыраастаа-
һыгы улахан көмөлөөх.
Онон сайын көрдөрдөбөр
уонча төгүл барыстаах.
Иккиннэ, тинт соһуруу
уонна иһин өртүгэр му-
та тардылаах буолан,
төбөлөрүн 80—90 бырм.

на. Саһалар саһа буолар-
бытын биллэн, дьэ дьин-
чакчы ыһан эрэбит
дыһкытык кыһынна. Кон-

Хаабытыттан тахса иликпит

Аһына ол дьонн түһэр,
Ол иһин дөһөһө үлэ-
лээх иннинэ охторууну
ити өртүлөһүтүн саа-
һаахха наада. Тыһыны
ыйдарга наһаа үрүт-үр-
дүгэр охторуу тинт ту-
һалаах умнаһа тостууту-
гар тэрдэр. Онон дөһө-
һө маһы суулларымын 50
метрээх балаһанан дөһ-
пэччи барыахха сөл. Ол
сөбүһтөөһүннэ эмнэ ма-
һаһа суох буолар. Учуу-
һан, сөбүһтөөһүннэ су-
рун болдоһотун ууруохха,
Ула сааһаммыт сириттэн
тинт төбөтүттөн ыраах
илдэр биһир (магистраль-
най) суолунан сөһтөрүөх-
ха. Төрдүттэн эбэтэр тө-
бөтүттэн холбоон баран
ырааһынан төһөкөһитэн
төттөрү-таары сөһтөрүөх-
мас тостумтуо уонна эдэр
ойуур үлүтү төһөһөрүллэр.
Билигин кыраһый даһаны
ырааһына, тыа иннинэди
маһар уруйэ-харыйа сир
хаһааһынаах буолуохтаа-
һынан маһы ойуур иһигэр
бөһөһитэр чөмөхтүөххэ.

Сир кодексын 125-с
ыстатыыатыгар олоһуран
хотуһаны алдыаты, сы-
һырды иһин тарыта са-
лайааччыта 500-1000
биридүүлээн дьон 100-
500, оттон ити кодекс
124-с ыстатыыатынан сир
кырыс трактор гусеница-
тынан автомашинанан ал-
дыаты иһин саалааччы-
лар 100-500, туһааннаах
буруйлаахтар 500-8000

солк ыстарааһына тардыл-
лаахтаахтар. Урут бөһү-
дүлүбүт алдыатылабыт
хотуһа сирэ, ким онно
буруйдаһыттан тутулу-
га ыраастаһахтаах.
Төрдүһүнэн, делинаны
ыраастаһыны сылы аргыч-
чы ытыртылаахтаах. Оттон
ситэрин үлэлэһэ муус үс-
тарга хайаан да барыах-
таахтар. Олоһоһа тинт төр-
дүн төбөтүн, сытыһыаһы
делина биһир уһугар чө-
мөһтөнөн саһааннаһар.
Сөбүһтөөһүннэ алды-
тылабыт эдэр мас төрдө
тостубут төбөтө, мутук-
тара хомуллан ыам ыйын
5 күнүгэр дьэри уматыл-
лаахтаах. Ити кэм кэн-

тинтэн ойууһа уоту тут-
туу кытаанахтык бөбү-
лар. Урут мутугу хоһу-
таан уматыттан, саасы
өртөөһүнтэн баһаардар
буолуулаһыллар. Аһы
билигин самолет көтөр
сыһаната ырааһытынан,
уматык тостубөһүннэ уһун
курааннарга уонна улахан
баһаардарга эрэ самолети-
ка саһаанна оһоһуулар.

Бөһөһүнэн, биллэннэ
мыйдыбыт болдоһох ин-
нин көрдүннэ бүһүт буол-
лаһына, биһир ый иннинэ
лесхозка саһаанка түһөрөн
болдоһуун уһаттарылаах-
таах, тэһтөрүһүннэ эмнэ
итиннэ дьаһаныахтаах-
тар. Делинаны ойуур ха-
һаайыстыбатын үлэһиттэ-
ринэр туттарыыга биллэн-
нэ баһыһаһын эдэр
ойуур 80 бырыһыана бу-
түн буолуохтаах. Делина
быһыһыбыт бөһөһө оһуол-
баһара алдыатылаһа, ны-
рыһыһа кэһиллэ, мыйа-
нан турар тинт хаала-
рылаһа суохтаах. Ити-
ри кэһин иһин туһааннаах
ыстарааһыттар тутуулаһаллар.
Оттон маһы сөһтөрүөһө-
лааччы итэһэһин көһө-
рүөр дьэри болдоһуун
быһа-быһа биһир көрүг
ыстарааһы хаста даһаны
төһөтүөххэ сөл. Ону маһы
көрдөһөһүтэр учуоттуох-
тарын наада.

Сир реформата ытыл-
ларынан, онон хаһаайы-
стыба даһаны хотуһаны бу-
төһөһөһүннэ эбэх
эдэр ойуур көрдүннэ
саһааланар. Ол хайы-
уһа биллэн эрэр. Айылга-
быт саамай көрө көстүү-
лээх өртүн—тыалар са-
баларын үрдүн төһүргөс-
төн көрдүн, мутуһунан
чы ытыртылаахтаах. Онон
ойуур хаһаайыстыбатын
үлэһиттэриннэ көһүлэ-
тэн аһаллаах делина быс-
таран бүтөйдөһүн үлэлэ-
рэ ытыртылаахтаахтар. Ин-
шиннэ ити бөлүрүөһө
кытаанах ирдэбил туруо-
рулуоһо, контурууол олох-
тонуоһа.

С. ФЕДОРОВ,
ойуур хаһаайыстыбатын
таастара.

1.22 күннэри-
най куоракка
культураҕа
анааһах научнай-прак-
тическай конференция
буолан ааста. Конферен-
цияда «Саха сирин төрт
омунтарын культурата»
дьон быһылгы үөрөх ды-
лыттан саҕа үөрэтүллэн
эрэр предметкэ програм-
ма барылан өһөрбүт ав-
тордары сэргэ методистар,
нааһа үлөһиттэрэ кыт-
таһы ылылар. Билигин
оройуонмуттун програм-
мы барылын автордара
уонна эһин буолан сы-
һытаһыт. Конференцияны
«Национальнай оһуола-
ры саһардан сайын-
ны» концепция ав-
тара Саха Республикатын

КЭСКИЛБИТ КЭХТИБЭТИН ТУҔУГАР

норуот үөрэһиритигэр
министрин солбуйааччы
Е. П. Жирков салаһан
ыһта.
Программа 50-ча ба-
рыла киллэрдиһитин
фольклор, сир-туом,
аһыһа үөрэһэ, үлэһэ уһу-
һу, буһаас (синтез) дьон
бьас салаһа аһаран көр-
дүлөр. Билигин 5 үлэһин
иһаарыһититтэн Чурап-
чы орто оһуолатын на-
чалынай кылааһын учуу-
тала М. Д. Неустроева
«Саха-ураһхай өһөтө»,
Хатыла оһуолатын саһа-
һылаһар учуутала М. А.
Поппин «Саха-аһыһа өһө-

то» дьон барыллара үр-
дүтүк сыһааланан 1000-
лыы солкуобай биримийа
ылылар. Оттон Ары-
лаахтааһы өһө саһын ин-
тэһиттэ А. Н. Петрова
«Уус-уран студия», Чу-
рапчы орто оһуолатын
педагогическай кылааһын
учуутала Ф. Г. Колесова
«Уруһуйга уһуһу» дьон
үлэлэһэ биһирэнэ бьыы
мөһөһү ылылар. Кини-
лэри сэргэ оройуоннааһы
үөрэх салаатын методина
Г. Н. Дьячковская сиргэ-
туһунна аһаммыт үлэһинэн
кыһынна.
Конференцияда эбэх
кэһиллээх саһаа аһиллэ-

ференция кыһылаахтара
предмет «Саха нуһу-
рата» дьон аһтаан туран
бүтүүн үөрэх програм-
матыгар киллэрэри наада-
лаһынан аһтылар. Ма-
һааһа хас предмет аһы
үһөһтэн быһыллар быры-
һааннааһыны утаран,
бөһөһит таһаарыахтаах-
пыт дьэтиллэр. Нэлэр
үөрэх дыһыттан СГУ-га
филология уонна нацио-
нальнай культуура факульт-
ета аһыллара быһаанна-
кар эбит.

Конференция кэһиннэ
туох-ханык саһаалар
үөһөһиттэр? Билигин оро-

һуоммутугар национальнай
оһуола концепцията олох-
хо олус быһааным кыт-
ариллар. Оһуоһа хар-
гыһымыр маһыһарынэн
бастаһытынан, норуот үгэ-
һингэр, нуһурутыгар ана-
һан оһоһулуубут про-
граммалар, хомуллубут ма-
тырыһааллар тута кинэ-
һин туһаныһлар курдук
бөһөһтэһэн иһлэттэрэ буо-
лар. Бу дьаһалада оройуон
тинсөһөһиттэ өйдөөн кө-
мөлөһөрө буоллар. Билигин
биһиргэ сүбэһэһэн үлэ-
лиһиргэ бөлөһимит. Икки-
һиннэ, оһуоһалар саһал-
талара олус нэһэр. Дьин-
тиннэ, иһиллэр аһыһыны-
лаахтык үлэһиргэ учуу-
таларын көһүлүөхтээх-
тар, өйүөхтээхтэр этэ.

Концепция олоххо кил-
лэрдиһитигэр педагогта-
ры таһынан төрөһүтүтэр,
тэрийтэлэр саһааһааччыла-
туора туран хаалбакка
кыһыһааллара буоллар.
Итин сэргэ олоһу билбит,
көрбүт саастаах дьон
«Сага олох» хаһыат но-
һуо үгүс сүбэлэһинэн са-
һааларынан көмөлөһө-
лө буоллар дьон баһара-
быт. Ыһаһыһыт дьинт саһа-
һы өйдөөх-саһаһаах,
көһтибэт кэһиллээх буо-
ларын туһугар бары түм-
сөһ үлэһиргэ.

Е. ЕРМОЛАЕВА,
Ньына хоһун
саһааһыһа.

Вутууга, Инини хайыат 13 №-гэр кер).

САХА сиригэр Колчан бы- лааһа сууларыларыгар 1919 снл ахсынны ый 15 күнүгэр С. А. Новгородов саха үлэһит интеллигенциятын дек- ларациятынан элбэттээбитэ. «Биһиги саха үлэһит интелли- генциятын представителлэрэ ах- сынны ый 15 күнүгэр олохто- мут советскай былааһы бил- нэрбитин биллэрбитэ. Биһиги саҥа советскай былааһы дойду- бары күүстэрэ контрреволюци- ны утары түмүүрүн курдук сыһаалыбыт».

Бу көмүгэ Инин улахан мөтө- булүүнэн араас көрүнүскү айар үлэни мытар. Саха губер- ниятын научнай өртүнэн чинчи- лэр подотдел салайааччыта, бу подотдел лингвистическай сек- циятын сөбүдүсэһэ, Инин улуус- тарга үлэһит научнай экспе- диция кыттыылааҕа, агитацион- най-политическай уонна учуу- таллар курстарыгар лектор, саха тылыннан учебниктары оҥо- рор комиссия председателэ — бу көмүгэ Инин толору сыл- дыбыт элбэх сыраларга эбэ- ннэстэрэ.

Ол тыһаан баран саха литера- туратын, учебниктары таһаа- рын, оһон сахалыы үөрөтү, по- руокка киирэн тарбаты мнэс- тэҕэ шрифтар уонна кумаары суокуттан, типография таһырына тийбэттэ харгыстаммытара. Бу элбэттээх үлэни толоруу С. А. Новгородовка сүтэрил- лэбитэ. Саха шрифтарын кутта- ра, учебниктары таһаартара, иһадалаах типографскай тэби- рини төһө кылларын була кини 1920 снл ахсынныгар ба- стаан Читага, онтон Петро-

градка командировкалар ба- ҕар. Ол Инин ардыгар Инин 1917 сыллаахха тахсыбыт буквары хэт көһөрөн бэлэмнээбитэ 1922 сылга Якутскайга «Бастаангы сурук-бичик» диэн ааттанан тах- сар. Эһиэ ити снл Саха АССР Народнай Комиссардарын Со- ветын уураарынан республика оҥууларыгар саха тылыннан үөрэтүү киллэриллэр — С. А. Новгородов саха оҥотун төрөө-

бастаахтык оҥотуллан киллэри- лэбитэр. Оттон «Алар кини- га» 5 салалааҕа, оһоно оҥо- ҕотторо элбэх матырыйалал ситиһиллээхтик туһаныллыбыта. Ыстатыйалар автордарынан Но- вгородов оҥототуу саха интел- лигенциятын чулуу предстан- теллэри, бастыҥ норуот учуу- таллары тардан үлэлэринтө. Республикага саҥа шрифтар, типография оборудованиета кө- лүһүр, Новгородов алфавиты-

Б у үлэлэрттэн бөһөлөнө, арыый да илэһсийэн эрэ- баран, университетин 1923 сыллаахха бүтэрибитэ. Кини ин- китер научнай чинчийэр, науч- най-педагогическай үлэ кини- гиннэра аһыллыбыттара. Кини- ни Иркутскай государственнай университетыгар учууталлата, Москвагады Иллингизмдатель- ствага саха тылыннан таһаары- лары салайтара ыһырталлабыт- тара. Кини бэйэтэ буоллаҕына

Инин буолар — диэн. С. А. Новгородов 1921 сылгы коммунистическай партия көмө- тигэр киирэр, кини биһир мэн- тилээччитэ М. К. Аммосов элэ 1922 сыллаахха Наркомнат Ини- нэҕэ Саха представительство- тыгар чилиэннэһи киллэриллэр. Эһиэ ити снл саҥа төрүлэ- эрэр «Саха АССР туһунан ба- лаһыаннаһы» оҥорор уонна автономнай республика кыра- ныһысатын быһаарар комиссия- ҕа киирэн үлэһит. Советтар Вутун Россиятаагы IX съездин үлэтигэр режкомнар Саха са- бериндтаагы съездинин тал- лыбыт делегат быһытыла кыттар.

С. А. Новгородов олобун уонна үлэтин туһунан

Е. И. Коркина, филологическай наука доктора, профессор

Бүт иһэ тыһынан үөрэтүү туһу- нан өртөн баарбыт баҕата, мөк- күспүт мөкүһүүтэ дээ туолар. Оттон 1923 сылга Новгородов оҥототуу биримэс элбэх күчү- күһүйдэрин туорай, Инин снл- тын ордун дүүһүөрдөөх үлэтин күмүтөр, Петроград куоратка Инин алфавитынан саҥа шрифтар кутулдаллар, «Сурук- бичик» диэн саҥа саха буквары уонна «Алар кинигэ» диэн хрестоматия хас биһирдигэ 5000 ахсаанынан тахсаллар. «Сурук- бичик» урукку буквардарга хо- лсогоххо, чыгха атын буолбута, Инин матырыйалын хомуура, аттарыта, педагогическай та- Һыма, элбэх ойууларга үчүгэй өртүнэн харахха быраһылааҕа. Букварга саха фольклорун айымньылар, А. Е. Кулаковс- кай, А. И. Софронов хоһоонноро, иһууһа суруйааччыларыттан тылбаастар, тулалыр өһтө ту- лунан кылгас очеркэлэр табы-

нан хаймааттар, кинигэлэр бы- лаһаахтык тахсыталаан бар- быттара. Ол курдук, 1923 сыл бүтэһигиттэн «Кыам» хайыат, 1928 снл алтынныгыттан «Хотугу ычат» диэн ычат ха- Һыта, оттон 1928 снл алтын- ныгыттан «Чолбон» сурунаал тахсар буолбуттара. Барыта Новгородов алфавитынан саҥа унифицированнай тиорскай ал- фавитка көһүөххэ диири 200-төн тахса ол иһигэр 30-ча учебник уонна үөрэх пособиелара, та- Һаарылыбыттара. Республика- ҕа културнай революция, куль- турнай тутуу соруутары олоххо киллэригэ төрөөбүт тылы кини- ник туһаныы модун күүс буо- лара дээ дэһиэтик көстүбүтэ. Саха учебниктары бэлэмнээ- Һи уонна таһаарыы үлэтин кытта сэрэ С. А. Новгородов Инин снл устатыгар Э. К. Пе- карскай аатырбыт «Саха тылын тылдьытыгар» үлэлэспитэ.

Байэтин чулгас доҕорутар К. О. Гавриловка Инин майнык су- руйбута баар: «Саха сиригэр мин транскрипция билгитин да- Һаны, урунку сурук курдук, үчүгүйдик өйдөнө иллик. Саха сириттэн кэлэр таһаарылар алдастара олус элбэх, ону көрө- көрө сүрбүм нүөлүгэ ылдыар. Мин мнэстэтигэр тийиһи үөрэх- тээх дьонтон саҥа транскрип- цияга тирэх буолар кадрлары бэлэмнээһини баҕарабын, ону эһ- тариһээччи кини буоларыт бы- Һылтынан, бэйиэ бэрэ өйдүүр буолуохтааххын. Оччого эрэ мин байаһын саха норуотун көһү- уолунан ааһыһан ата, онуоха диири бу мин көлбөрүбүт нэ-

С. А. Новгородов олобун саа- Һай күөгэйэр күнүгэр, баһа, суо- ҕа 32-тэҕэр эрэ, 1924 снл олунньу ый 28 күнүгэр буо- ларытыттан өлөн туораабыта. Кини — төрөөбүт норуотугар то- лору бэринилээх, норуота та- Һархан эрбидээх-буруйдаах оло- дун үөрэх сырдыгынан сырда- Һан, атын оһунтары кытта көһи- көһүлүк оһорор, сайдар суолга киллэрэргэ туох-баар күүһүн күдэһи биһирбит саха эрэ ин- теллигенциятын биһир чаҕылха- Һа предсаяиттэ, сырдатааччыта.

Ученай сырдык көрүлүн Ини- ни төрөөбүтэ 100 сылыт туолар күнүгэр — 1992 снл олунньу 13 күнүгэр — төрөөбүт сахатын по- руота ол иһигэр биһиги, кини биһир дойдулаахтара, Чурапчы оройуонун дьон, ахтан, бэлэ- Һэи аһыаххыт, оттон биһиги эдэр дьоммут, эдэр ыччангыт Инин норуотугар толору бэр- иннээх күүрөөһүнээх олодун үрдүк холобур оҥостуохтара.

ДЮЖЕВ КЫАЙЫАҒА

Самарскай уобалас, Александр Дюжев кыайыаҕа — нэргэнэ Татьяна Иинэ диир. Хаһаайыстыбалара лахан уонна көһөрү фермердэр хаһаайыстыбала- Һыттан уратылаах.

Ус сыллааҕыта Самартаагы дьылэрин аты- Һаан баран, Буулуун Аларыгар кэлбиттэрэ. Бу лес- промхоз эстэи эрэр бөһүөлэгэр биһир гентердаах хаһаайыстыба дьинэ атымылаһытара, Исполком кини- лэргэ фермер хаһаайыстыбатын төрүлэтигэр отут гентар быраһылдыбыт сир аһаабыта. Оройуон уонна уобалас бюрократтары аһаары аһартан сабартан ыһалаан, Александр спонсордары көрдөбүтэ. Бу- Һута — балтараа тыһыһычта гентары бае билэр көһө хаһаайыстыбалаах «Куйбышевстрестрой» трейн. Дюжев оһоно пай быһыһынан 30 гентары холбоо- Һута уонна трест көһө хаһаайыстыбатын үлэтин тэрийинэхтээх, оттон трест кинини сизмэнэ уонна техниканан хаачыһыахтаах. Дюжев үлэһиттэри наада буолар ахсаанынан наймылаһара, техникаы сыһаантын тобобун төһөөн туран атылаһара көһү- лэнэр.

Александр тобус механизаторы сүүмэрдэтэ, Он- тон тэриллэбит биригээдэ советыгар наада буолла- Һына повар, харабыл уонна бостуун наймылаһах. Һыт дьинэ сүбэлэстилэр.

Синиокка: Дюжев уонна Инин биригээдэтин чл- дьиннэрэ.

Н. Иинитин фотота. (ССТА фотохроникага).

ПЭЙИЛИЭННЭЭ ӨЙДҮӨ ДИЭН ЭРЭНЭБИТ

Рынокка кинринтэн, оройуоннаагы потребсоюз тутулугар ула- Һан уларыһылар буолан эрэллэр. Ол курдук, по- требсоюз финансовый кы- Һын селлоларынан Ыс- Һааҕа биһир сиргэ түмэн кининири олох бэйэтэ ирдэтэ. Экономика со- Һуона эгиринэ, конкурен- ция усулуобуйатыгар Ини- нэ элбэх үһтээх, Инин биһир кинитан салаалар тулу- Һуохтаах.

Соторутаагыта ытыл- лыбыт нэһиликтэрдээри пайициктаах боломуочунай, дарын уопсай муһыахта- ра пайициктаахтар билгит- Һи балаһыанньаһы таба ойдоон эрэллэрин көрдө- рө. Ол туоһууһун кини- лэр оройуоннаагы потреб- союз систематын үлэтин уларытан, потреббичес- твонь тэрийэри наадала- Һынан ааһан ыһымыт куураахтара буолла. Аас- Һыт сылга республика хас да оройуонугар холобур, бастыҥ үлэлэригэр бил- лэр Амма оройуонугар, потреббичесстволар төри- лэн үчүгүйдик үлэлээн эрэллэр.

Потреббичесство билгитин бэйэтигэр баар үбүн аһыт эрэ кининиһэр эргизии күүскэ сайдыһарга сит- тэи суода биллэр. Оһон пайициктаахтар бэйэлэрин обществоларын үбүнэи- харчыһан көмөлөһөн бө-

дөрүтөр наадалара ти- рэһэ.

Аны көһүт сыһааҕа кинринтэн эл 1 кг 154 солкуобайга арыы — 300 солкуобайга, андаатар бэр- гэнэ 3 тыһ. солкуобайга тийиэ сманалаһар буол- лулар. Сманна ыһааһына, харчы суолтатын сүтүүтэ эргизигэ үгүс ыһааһы үөскөтөн эрэллэр. Үрдүкү тууар салааларбыт урук- ку партия правительстве курдук кыһахмат буоллу- лар. Иппинэһи быһымыт- Һан чөлчөһи сыһаалаах араас таһаһысабы малы- салы, аһы-үөлү биһиэхэ аһы ким да тийиэ ыһа- пат буолла. Оһон табаары аһааларга бэйиэһиһи баран көһсөһиһи, ааттаһан көр- дөһөн, араас транспорһын тийиэһи аһааларга тийиэһи.

Билгити аһы-эргизии сүрүннээн биржалар кө- нүө ыһытталлар. Оттон биржага 80 — 170 тыһ. солкуобайга брокер мнэс- тэһи аһыластааххына эрэ иһирээһи. Оһуоха эһиһи Россия эрэ иһинэн буол- Һаҕа, тас дойдуларга тах- сар эргитиһэр кыһахтаах булуһас, таһыгас брокер- дар комиссионнар, менед- жердэр наада буоллулар.

Транспортнай тарифтар анара ыһаатыһаһаннар та- баары тийиэһи аһаалы ороскуота 15.20 төгүл улаатта. Оһон ханна эрэ баар табаары булан аһалан нэһилиһиһээ аһылаһаһи

олус уустугурда. Эргизии таһынан нэһиликтэргэ саҥа типтээх нааһыһы- Һары, остолобуойдары уонна Ыскылааттары ту- тууну олох сайдыһа эрэ- йэр. Оһоно эһиэ үгүс үп- харчы эрбэллэрэ биллэр.

Майнык уустук бала- Һыһыһыттан тахсарга суоллар бааллар дии са- Һыһыһи. Оһортон биһир быһааччы көмөлөөхтөрүһи пай үбүн киллэрин буо- лар. Оһу баара сорох дьон пайициктаахтар общество- ларыгар төрүт да киир- бөһкө сылдьаллар, бач- Һааҕа диири пайициктаах- тары кытта тэһиэ тутул- лаа, хаачыһылан кэлбит- тэрин улаханна уурбат- тар. Иппинтэһи иппини оһ. саһаа умнулуох тус- таах.

Соторутаагыта диири пай үсүһүһүн көһмэйэ суолтатыгар эрэ быһыллан хоһуллубута. Оройуоннаа- Һы потребсоюз советын ахсынныһа буолан аһыһыт уопсай муһыаһар кинрин үсүһүһү 50 солкуобайы- Һан, оттон булгуччулаах үсүһүһү 200 солкуобайы- Һан быһыллыбыта. Бу уураагы өһөөн, оройуон үрдүһүн 2 тыһ. тахса кини киирдэ.

Ол эрээри олох кыһа- рыһар билгитиһиһи май- Һык «сэмэй» көһмэйдээх үсүһүһү хас биһирдик ки- Һиттан хоһууарыһын күүһүт. Норуот туттар

табаардарын булан тийиэһи аһаалы харгыстаныа суох- таах. Республикабыт оро- йуонһарыгар магаданнар холобурдара тарһанан эрэр. «Холбос» потребб- союз кини контуоратын үлэһиттэра бу снл баста- Һы кварталын иһинэн тыһыһыччалаах үсүһуһа киирэр сорукутаахтар. Би- Һиги да оройуонмут аһы- Һааааччылар иһиттэн олус хаалыахтара суода дии саһыһыһи.

Сотору буолуохтаах пай- ициктаах боломуочунайдар уопсай муһыахтара бул- гуччулаах үсүһуһу 1000 солкуобайга тийиэһи дии уураах таһаардаһына, потребсоюз үлэһиттэра үсүһуһу бастаһынан тө- лүтүрө болһиһэр. Биллэн тууар, үсүһуһу Ини хай- дах кыһахтааһыттан көрөн, сорох барыһын биһирдэ сорох хаста да тохтүрүһи уһуон сөн.

Кини санаата-оһоосто, үлэтэ-хамһаһа хайдах аһаан таһыһи сылдьарыт- таһ улахан тутулустаах. Оттон иһи эргизии сайды- Һы кытта быһааччы сити- мнээх. Пайициктаахтар уонна кинилэр оройуоннаа- Һы потреббичесстволара биһирдэ өһөөн үлэһит көһмэрэ кэлбитин Ини барыта өйдүө дии эрэл- санаа баар.

Г. ЕГОРОВ, райпотребсоюз тэрийэр инструктора.

Сиэр-майгы тематыгар

ХОМОЙДУМ

Олунньу 18—19 күн- нэһигэр Чурапчыга буол- Һут республика мас тар- дыһыһыгар күрэхтэһиһи- тигэр 74 кг ыһааһыһаах таһа күлүһүһи сыһыһи

«Ыһааһыһыһаах» ула- Һаһыһи хоһойдум. Мин Павел Саринныһын тар- дыһар көһиһэр «Ыһааһы- Һыһаах» Павелы кыһаар диири аһааһыһи хайы- Һаһыһыһаахтар ула- Һаһыһи хоһойдум. Мин Павел Саринныһын тар- дыһар көһиһэр «Ыһааһы- Һыһаах» Павелы кыһаар диири аһааһыһи хайы-

таһыһыһаахтар. Баһар, ол мин- Һиһи маастар, нуорматын толордун дииһи үчүгэй са- Һаһаарыһааһи эһиһиэ буо- лто да спорһа иһиниһи чилиһиһиэ суох быһыһыла.

Иһи улаханһыһи хоһотто. Үөрэллэһи уолум Павел Ва- сильевич Сарин оһу ыһыһамаһа, бары сата- Һыһыһи киллэрэн, күүһүн

түмөн чилиһиһи кыһыһы- Һы ситиһиһи сөһтөөх хар- даһы биһирдэһиһиһи аһы- Һыһыһиһи дьуһуһуһу.

Н. АММОСОВ.

Саха сириттэн 178 буолан күнүгэ Япония устун иһин мадьялалар күүлэҥҥэ сырыттыбыт. Оройуонтан Эрэллэри Эриэтин аатынан совхоз шофера Иван Дмитриевич Васильевтың иккиннэбит. Ити 178 күн орто-тутар тыа хаһаайыстыбатын үлэһиттэрэ 47-бит. 3900 арыыга олохтор, буруулуу сытар 16 аҕа-паныах, эмиз иттичэ халлаанга харбаһар хайа-лардаах Япония, кырдыйы да, иһин сөгүүн курдук снадарай, ыраас, саҥа-ды тугуулардаах дойдубит. Куораттара тоё да, абых нэһилиэнньэлээрин, автомашиналаарын иһин, салгына аһара ыраас. Массыналар букатын тасаа суох айанныылар. Биир да котельнай, фабрика, завод турбата буруулуу турара көстүбүт, биллэ-биллибэт наар эр тасар курдук. Айылтата бэйэтэ бэйэтинин турар. Куорат устун аһар хаһаабылар, биригэстэр уулары дьэҥкэрэһинэр ыл, ыраастар. Олорго иһин бэйэтэ мусулу күүһүн хаһаа биһини ууһа дэлэй.

Көмө—портоной куорат, 1,5 мөл. киһи олохтор. Манна ааҕа бастаан 1868 сыллаахха Англия судно-го кааа сылдыаһыттан порт аһаллыбыт. Мүөрү-дэ 330 гектар сиргэ кы-рылаа талы кутан, 20 тыһ. киһи олохтор микро-куоратын туһулуттар. Дьэ киһи сөгүүн үлэтэ. Бу кы-рыаҕы куоратка элэктрич-кы сылдыар эрээр, водн-дэ, эл, кондуктора да 220 киһи төлөһөн баран

ЯПОНИЯ УСТУН

Турист бэлэтээһиннэрэ

айанныы турарын.

Кюто—1685 сыллаах-ха дьэри Япония столи-цата этэ. Дьэһэлэр япон-скай стиллэн тутулу-буттар, 2, 3, 4 мэдээ-мэниэх намыһах дыа-лар. Манна туристар саа-май сылдыар сирдэригэр японейтар итэҕэллэрин хра-ма Будда храма эбит. Кыһыл көмүс тивилэ, кырдыйы да, «кыһыл кө-мүс» дэһин дэһэр эбит, иһэ, таһа—барыта кыһыл көмүс. Уруккута Сабуна дьэри самурайдар баһы-лыктарын даачата эбит. Өбүтүн кэчэе храм оҕорбуттар. Кыра күөл ортогутар турар. Кыра-кый күөлүгэ таас арыы-лардааа көрөргө аһара кыраһаабай. Күөл ууту-гар күлүгүн түһүрүдүһү, онно өссө биир храм ту-рар курдук. Киһи хараһын араарбат снадарай туту-та. Иккис храм аата биһи-ги өйдөбүлүтүннэ ыраас уу дьэри. Иһин хайа аһы-тар турар. Хайаттан сы-лы эриччи курустаал дьэһилэр уу түһэ турар. Ол ууку испит киһи кы-раһаабай, доруобай буо-лар, уһуһук олохтор дьэри итэҕэл биар эбит.

Көмө куораттан ааты-лар Токиога муоранан биир сууһа устан тий-дибит. Ол былаһын туха-ры куораттар уоттара дьэригэр турар. Кыр-дык да, сир тийибэт сирэ эбит—хыры да быраһы-лан сытар көмө хонку-ска. Биһиги Токиога ах-

сыһы 30—31 күнүгэ-гар сырыттыбыт. Орубу-на ити күн иһэни күн дьэри биллэриллэн, наар сатыы сырыттыбыт. Том Сойертан космока тийэ кэпсир оҕуруба дойду-тун курдук наамалар. 243 м үрдүктээх халлаанга харбаспыт дьэһэлэр, 47 мэдээмэһиэх император дьэһэлэр. Выхата, ха-рах халтарыйар дойдута.

Японияга бэлэтин көрбүтүм—биир да хал-тай хаама сылдыар киһи суох, бары үлэһини сыт-дыллар. Биир да кыһы-ран тымта сылдыар, эти-һэн умайытана турар киһи көстүбүт. Бары ми-кээрдии сылдыар курдук-тар. Өрөбүл күн, уонну-ка дьэри сөгүүн тымта эбит, кэһин сылларга аҕыһах тэриэтэ өрөбүл күннэм-мин. Императордара но-руонка сылга иккитэ эрэ көстөр эбит—Сага дыл-га уонна муу устэр 29 күнүгэ—император тө-рөөбүт күнүгэр. Итингэ сэртэ хас да норуот бүт-түһүнэ бэлэтинир, үлэттэн сыһыанар күнүрдээхтэр эбит. Холбоор, аһа ыйы 9 күнэ—Одо күнэ, бала-дан ыйы 10 күнэ—Спорт күнэ, сэттис 23 күнэ—Ула быраһыһыһа.

Үлэһит да буолан Япо-ния баай дойдубит. Сир үр-дүтэр баар 64 мулти-миллионертан Японияга 7-тэ олохтор. Саамай баайдара, биллэн турар, улахан дьэһэлэр, теле-визор, мотоцибон, авто-

буутугар аан дойдуга агардастыы аатыран оло-хтор «Сони» фирма буо-лар. Автомашина оҕоһуу-тун эмиз баһылаабыт дьэри—сылга 13 мөл. 500 тыһ. устууһун оҕорон, 5 мөл. 150 тыһ. устуука-тын тас дойдуга атыы-лыаһалар. Бэйэлэрэ мас, сыһааларын 2-3 снл сүүрдэ-сүүрдэ заводка илдьэн атастаһан иһэл-лэр. Сөгүү өртө аҕыһа. Кинигтэн ылылар бөро-дууһуһа 47 бырыһыана дойдуга оҕоһулар. Оҕу-руот аһынан бэйэлэрин 85 бырыһыан хааччына-лар. Рибинэн билгыһын —100 бырыһыан.

Оҕолорун 6 саһыттан 9 саһыгар дьэри оҕуо-лаа үөрэттэрэллэр. Итинтэн салгыы үөрэттэ-рэр буоллааха, государе-твеннай оҕуолаларга сылга 4-5 тыһ. нени, чаа-һыһаадырга 10—15 тыһ. нени төлүүллэр, универ-ситекка—320 тыһ. нени. Народнай медицинага үө-рөттэри аһара ырахан—1 мөл. нени.

Дьэ ити курдук көрө-дүһүт Япония устун сыл-дыан албах көрбөтөхпүтүн көрдүбүт. Улуу омуһ оло-го, тутуулар, настрое-ниета, үлэҕэ баарта, дой-дугулар таптала букатын атына киһи хараһар тутта быраһыллар. Тоё да ки-һилэр талааннарыгар, улууларыгар сүгүрүйдэр-бин хаарыаннаах дойдубут ыһыгар, тардар күү-һэ улахан эбит: ити ту-хары хаһан эрэ дойдубар, Чурапчыбар тийэбин дьэри ахтылган араһыба-та.

В. ЧИЧИГИНАРОВ.

Эбэрдэлиибит!

Ытыктабыллаах РОМАНОВА Маргарита Афанасьевна, АПХ үлэһиттэрин профсоюзун райкомун секретарын төрөөбүтүн үлэ аһардаах юбилейин истигин эбэрдэлиибит. Эһиэхэ көһүн доруобуйаны, уһун дьоллоох ологу, кырдыары, баалдыары билбэ-кэр, аймах-билэ дьоннорун, табаарыстарын мэлдьи үөрдэ-нөтүтэ сылдыаргар, эбэрдэргэ сүбэһит, кыр-дыаһастарга көмөлөһөөчү буоларгар баҕарыбыт.

Тыа хаһаайыстыбатын управлениета, АПХ үлэһиттэрин профсоюзун райкома, оройуон совхозтарын, тарилталарын профсоюзнара.

БАРҢА МАХТАЛ БУОЛЛУН

Биһиги сэттэлээх оҕо-аһынай көмөҥү оҕорбут-бутун Сардаананы Ново-сибирскай куоратка илдьэн сүрүөвэр операция оҕор-торон этэһи эргиллэн кэлдибит. Дьэ кэргэм-мит бу кыһалбатын чу-гастын ыһыан сүбэ-ама, күүс-көмө буолбут чугас дьоннорбутугар, иккис-мит үлэһит тарилталар, битигэр мунура суох махтанабыт.

Тоё да ыраах биллэ-көрбөт куоралпытыгар тийдэрбит, дойдубут дьэри-сэрэтэ эрэл тыл-лары этэн, үтүө сүбэһит, бөҕө тирэх буолбуттары тустахтар кыһалдалаах санаабытын кыйдаата. Ол курдук, үлэһит тэриэтэ-лэрибит «Якутагропром-строй» МПМК-та, уонна «Тулукчаан» дьаһыла-сад коллектива матери-

Екатери́на, Никола́й ИОПОВТАР.

Таптыыр ийэбит, эбэбит, саҥаспыт, аймах-пыт үлэ ветерана

ДМИТРИЕВА Мария Петровна

уһун ыраахан ырыһыттан өлбүтүн дьэри курутуһан турар, бары дьүөгэлэригэр, бииргэ үлэлээбит табаарыстарыгар биллэрэбит.

Оҕолоро, сиэннэрэ, аймахтара.

Хадаар сельсоветын президиума, одохтоох аренднай предприятие быраһыһыһыта үлэ ветерана

ДМИТРИЕВА Мария Петровна

уһун ыраахан ырыһыттан өлбүтүн оҕолору-гар, сиэннэригэр, чугас аймахтарыгар дьэри кутурданыһарын тирдэллэр.

Хадаар орто оҕуолатын администрацията, профкома, үөрэнэччилэрин коллектива учуу-тал Василий Васильевич Осиповка таптыыр ийэтэ үлэ ветерана

ДМИТРИЕВА Мария Петровна

уһун ыраахан ырыһыттан өлбүтүн дьэри кутурданыһарын тирдэллэр.

Күндүтүк саһыгар күтүһүнүт райпотреб, союз шофера

МАКАРОВ Николай Алексеевич

эбэр саһыгар соһумардык ыһаһан өлбүтүн ийэтигэр, аҕатыгар, кэргэнигэр, аймахтарыгар дьэри кутурданыһарын тирдэллэр.

Тааттаттан Павловтар, Дружиннар, Одь-луунтан Седальничтар, Баранковтар.

«Искит» дьаһыла-сад коллектива бииргэ үлэһит табаарыһы-тыгар Макарова Елена Семеновна тапта-лаах кэргэнэ

МАКАРОВ Николай Алексеевич

соһумардык өлбүтүн дьэри кутурданыһарын биллэрэбит.

Оройуоннаағы си-бэс уездын «Сохи-печать» коллектива-ра иноскер Макарова Мария Алексеевна дьэри

МАКАРОВ Николай Алексеевич

хомолтолоохтук өлбү-түн дьэри кутурдан-нарын биллэрэллэр.

М. ПОВОА.

Өбүгэ оҕуолата

САХА БАЛАБАНА

Биһиги өбүгэлэрбит ба-лабаһа олохторугар. Кө-мүс уйаларын туттар сир-дарин бөркө ыһыктаан, чыһыктаан талаллара. Холбоор, туталаан турар тийт мастар лабаалара үөһэ дьэри өрө үүнэн тө-бөдөрө биир сиргэ үмү-рүбүт буоллаһтарына, бу үчүгэй, бүтэй сиринэн аарыһалара. Дьэ олоҕо түһүөхтээх сиригэр эрдэ мас хатырыһын көпсөлүү быраһаллара. Ону хас эмэ хоной баран көрдөхтөрүнэ хомурдоос муустубут буоллаһына, сылаас, он эркиннээх сир буолсу дьэри сөбүлүүллэрэ.

Балабан туттаары сир-и баһырдальарыгар дой-ду ичинин алтыһылар, аһаһаллара. Балабаһа-рын туттуохтээх сирдэри-гар хонон тураллара, үтүрөх эмиз быраһаа-ла. Ол барыта табылын, наһына, сааа балабаһа-рыт үөрө-кото тутталла-ра.

Сахалар, үтэс курдук, балабаһаһарын тумул, тои-гор үрдүгэр тутта сатаа-баттар. Намыһах, күлүк өртүгөр талаһаллар. Ол тымныыттан, тыалтан-куустан саһыы ыһымата этэ. Балабаһаһарын иһин дьэригэр аһыһыһаллара. Аһыһан Аһыһы сирдига, аһыһаһаһарын үтүөнү үрдэтэхтээҕэ, уйгуһу

олохсугуохтааҕа. Аһа үр-дүгэр күн уотуттан, ар-дахтан хаһаһыһар чарап-чы оҕоһуллара.

Олохтара — көмүдүк аантан ука дьэри туту-лара. Балабан эркинин сырс-аһара ороннор. Киһилэр бары тус-туса ааттаһтар, аһаһаһтар. Киһиэтти ыһыта хаһас дьэри атах эбэтэр суол аһаа өрөн. Манна атах-бытах дьэри утуһаллара. Салгым орто эбэтэр түн-пүктээх орон илэр. Ман-на аһыһы сэннэ, орто ки-һи олохтор, утуһар. Оттон саамай ыһытаһар, мааны ыһытаһтар итинтэн сал-гыы илэр бастын орон-но олохтор, утуһаллар. Бу орон уһыта бастаһар муһуһтар саамай мааны муһуһ. Онно таһара дол-буура ыһаһар. Дьэһэлэ-хтэр ороннор кэтэһэ-рини. Хаһас оронго оҕо-уруу утуһар.

Балабан иһигэр хаһа-чы дьэри утуһарга аһа-лаах кыраһый хос баар буолар. Хотон уонна ба-лабан иһин ардыгар ол-бүт сөккөһи уураһа аһаһан кыраһый хос баһаһаллар.

Саһын, күһүн, саас оло-хтор балабаһаһарыгар, аһа-һаһарыгар чат түһүк оҕостон ууруһаллара. Олоҕоһа аһаһа икки ха-һыт туһу ыһаһахтарыта тутан хаһуу ситиннэн ти-

тиллэр. Икки ардылары-гар сүлүүдэни, баар буо-лаһына, түһүк таһын амтархайын кыһыталлар. Катит соһус халтаһай ма-һыһан арааһаһыһаллар.

«Бэлэм буол» хайыт 1974 снл аһырдээх ыйын 25 күнүгэ дьэри нүмэригэр Томпо Саһыһыттан Коля Охолоһов дьэри өҕө биир дьэри балабаһа туһуһан суруһан турар. Ону аһа-һаһыһыт:

«...Таһыттан көрдөххө, халын буор сыбаһаах көһөрү туруору балабаһа, Оттон иһэ снадарай оҕо-һуулаах эбит. Тоһус баа-һаһааһа барыһара үөһэ өртүлөрө оһуордуу ойуу-лаһыһыттар, хаһан даһаны хайыта барбаһаһтар, саһа-һаһарчы хаһыттар. Бу балабаһаһа маһа эһэһири-һи, хайыта хаһатын дьэри салгы хоргунугар дьэри буһарыһытара үһү. Үчү-гэһи дьэри өйдөһөн көрдөххө, ол биллэр. Баһаһалар ик-ки ардыһара иһилин метр кэригэ. Олор икки ардыһарыгар — ороннор. Дьэ биир өртүн эрки-һиттэн аһын эркиннэһэр дьэри 14 хаһыһы, Эркин-нэр бөдөһ маһы хайытан, суоран устурууһаһа, ыһа-һаран оһуһулаһуһуттар. Эһиэ салгы хоргунугар буһарыһыһыттар. Оһо-һуһтан маһаһаһаһа эрэ

Учредитель газеты «Сага олох» — районный Совет народных депутатов.

Газета издается на якутском языке, выходит во вторник, четверг и субботу.

Индекс газеты 54867. Объем — 1 усл. печ. лист. Тираж — 4387.

Редактор П. И. ПОПОВ.

НАШ АДРЕС: 678700, с. Чурапча, ул. Карла Маркса, 26 «а». ТЕЛЕФОНЫ: редактор — 21-332, отделы — 21-265, общий — 21-505.

Чурапчинская районная типография Госкомпечати Республики Саха.

с. Чурапча ул. Карла Маркса 26 «а»